

STERK
BEROEPS-
ONDERWIJS

samenwerking vmbo,
mbo en bedrijfsleven

Leerroutes vmbo-mbo
**Vertrouwen
organiseren**

Inhoud

1. Vooraf	03
2. De bevindingen	07
3. Vijf lang(er) lopende samenwerkingsverbanden/ routes vmbo-mbo	14
4. Tot slot	37

Deze notitie is opgesteld om te achterhalen welke aspecten geadresseerd moeten worden bij het structureel verankeren van doorlopende leerroutes vmbo tot en met mbo, in het kader van het programma 'Sterk Beroepsonderwijs': Wat regelt men (met elkaar) met het oog op continuïteit van de routes?

1. Vooraf

Op 20 februari 2017 is de brief Sterk beroepsonderwijs aan de Tweede Kamer verzonden. De brief staat stil bij de uitkomsten van uitvoerige verkenningen naar de toekomstbestendigheid van het vmbo. Sterk beroepsonderwijs krijgt vorm middels een programmatische aanpak, de maatregelen zijn in de Kamerbrief 'Programma ter versterking van het beroepsonderwijs vmbo-mbo' nader toegelicht:

"In de periode 2017-2021 geven onderwijs, overheid en arbeidsmarktpartijen gezamenlijk uitvoering aan de versterking van het beroepsonderwijs. Om ervoor te zorgen dat jongeren een voor hen optimale (doorlopende) route naar een diploma kunnen volgen, willen wij scholen en instellingen de ruimte geven en faciliteren om passende doorlopende leerroutes vmbo-mbo vorm te geven" (versterking beroepsonderwijs vmbo-mbo, 28 mei 2018).

De ambitie uit de brief Sterk beroepsonderwijs wordt gedeeld door het georganiseerd (onderwijs)veld en onderstreept door scholen en instellingen. In het Regeerakkoord wordt deze ambitie ook politiek bevestigd, met expliciete aandacht voor de mogelijkheid om mbo 1 en 2 binnen het vmbo af te ronden. Zo willen de coalitiepartijen het succes van beroepsopgeleide jongeren vergroten en de overgang van vmbo naar het mbo verbeteren door oog te hebben voor innovatie in het beroepsonderwijs, het arbeidsmarktperspectief voor jongeren te verbeteren en open te staan voor regionale invulling van het onderwijsprogramma. Ook de passage over de investeringen in een dekkend aanbod en versterking van de kwaliteit van het techniekonderwijs op het vmbo en intensivering beleid voor leerlingendaling onderschrijven de inzet van Sterk beroepsonderwijs. Het gaat hier namelijk om het zorg dragen voor een toegankelijk beroepsonderwijsaanbod dat aansluit bij de regionale arbeidsmarkt. Versterking van techniek aanpak en de aanpak van leerlingendaling vergen samenwerking in de regio (zie ook de Kamerbrief van 5 juni 2018 'Samen naar een sterk technisch vmbo' en de 'Voortgangsrapportage leerlingendaling funderend onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs' 12 juni 2018, MinOCW).

Structurele verankering van doorlopende leerroutes vmbo-mbo¹ is een van de deelprojecten waarin de aangekondigde maatregelen worden uitgewerkt. In deze lijn ligt het accent op het stimuleren van samenwerking tussen vmbo en mbo en op stimulansen en regelruimte die bijdragen aan het vormgeven van vmbo-mbo-routes. De ambitie is dat in 2020 regio's (vmbo, mbo en arbeidsmarkt) een functionerend samenwerkingsnetwerk hebben ingericht binnen de opleidingssectoren die er in betreffende regio toe doen. Iedere leerling moet in 2021 in elke regio op elk niveau terecht kunnen in doorlopende leerroutes vmbo tot en met mbo passend bij het regionale onderwijsaanbod¹.

In de notitie 'Waar een wil is, is een leerweg' (Baarda & Voncken, november 2017) is op basis van een bronnenonderzoek in kaart gebracht welke knelpunten er spelen rondom doorlopende routes en de aansluiting vmbo-mbo. De knelpunten zijn divers; soms lokaal, soms situationeel en aan verandering onderhevig, soms landelijk. Zonder samenwerking geen doorlopende routes, luidde een van de conclusies. Maar samenwerken aan doorlopende leerroutes staat doorgaans niet intrinsiek op de agenda. (Bestuurders/schoolleiders van) scholen en instellingen maken voor een groot deel autonome keuzes. Dat betekent dat het onderwerp vooralsnog berust op *goodwill* en bereidheid van scholen en medewerkers om er iets aan te doen. Aansluiting tussen sectoren en scholen vraagt om een mindset gericht op de keten en denken in termen van de beroepskolom. En scharnierpunten zijn gebaat bij oliemannetjes, zo luidde een van de conclusies.

04

Een aantal praktijken waar het lukt om doorlopende routes vorm te geven, zijn bevestigd. Daarbij is vooral ingezoomd op wat dan nodig is om een structurele samenwerking tussen vmbo en mbo te laten slagen. Ook bij deze praktijken bleken knelpunten voor te komen, maar met dit wezenlijk verschil, dat de samenwerkingspartners continuering van de samenwerking en de route niet laten afhangen van knelpunten; men zoekt naar oplossingen. Met andere woorden: sterke samenwerking overwint knelpunten. Dat resulteerde in het beeld getoond in het kader op de volgende pagina.

Opdracht & werkwijze

In vervolg op de notitie 'waar een wil is is een leerweg' bestaat behoefte aan meer zicht op wat nodig is voor structurele verankering van doorlopende leerroutes, om te leren van succesvolle aanpakken en triggers op te sporen om deze routes verder te versterken. Daarom wordt als vervolg op 'Waar een wil is, is een leerweg' in voorliggend document verder ingezoomd op een aantal plekken in het land waar doorlopende leerroutes al geruime tijd worden

¹ Een doorlopende leerroute is een gezamenlijk onderwijsprogramma vanaf de bovenbouw van het vmbo tot en met een mbo-diploma, waarbij het onderwijs verdiept, verrijkt of in sommige gevallen versneld kan worden.

Doorlopende leerroutes vergen een lange adem (en zijn nooit 'klaar'). Ze lukken vooral waar:

- een wil en wens is om doorlopende leerroutes tot stand te brengen
- met een gemeenschappelijk (integrale) visie en doel
- de samenwerking tussen vmbo en mbo goed is (men elkaar wat gunt, elkaar kent en vertrouwt, men zich gelijkwaardige partners voelt, waar ketenbelang boven schoolbelang gaat etc.)
- een duidelijk en communiceerbaar beeld bestaat van de routes,
- men het werken aan de routes faciliteert door een (professionele) structuur eromheen te bouwen met bijvoorbeeld een projectleider, overlegstructuur etc.
- de leerroutes zijn ingebed in een bredere samenwerking (die helpt om de focus te houden/belang/urgentie en om niet bij het eerste zuchtje tegenwind het bijtje erbij neer te gooien)
- er een lerende aanpak is (waar men samen nagaat of de samenwerking tot de gewenste resultaten leidt, wat werkt, wat (nog) niet en hoe men kan verbeteren)

05

uitgevoerd en succesvol zijn gezien hun doel². De scholen liggen verspreid over het land en er is gezocht naar variatie in aanpakken. De focus ligt op hoe de organisatorische inbedding, organisatie, verantwoordelijkheden en financiële afspraken zijn geregeld en hoe de samenwerking is geborgd. Wat hebben de betrokkenen (met elkaar) geregeld opdat de samenwerking en de routes doorgang vinden? Hoe zorgen ze dat ze niet afhankelijk zijn van bijvoorbeeld kortlopende project(geld)en?

Om die vraag te beantwoorden zijn op locatie gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van vmbo- en mbo-scholen van vijf lang(er)lopende samenwerkingspraktijken/routes. Daarbij lag het accent minder op de inhoud van de route, de voorgeschiedenis en de resultaten, maar op de organisatie en de (overleg-)structuur, de (financiële) afspraken en knelpunten al dan niet in de wet- en regelgeving; alles in het licht van de continuïteit van de routes. Om de verschillende aanpakken in hun context te kunnen beschouwen is van elk van de praktijken een 'portret-achtige' beschrijving opgesteld waarin dezelfde elementen terugkeren. De portretten zijn aan de geïnterviewden voorgelegd en door hen akkoord bevonden.

² De doelen van de routes & aanpakken verschillen: soms is het doel sneller doorstromen of doorstromen naar een hoger niveau, soms is het doel meer LOB-gericht: beter voorbereid zijn op de keuze voor vervolgonderwijs. In de portretten wordt stilgestaan bij doelen en resultaten.

Leeswijzer

In het tweede hoofdstuk zijn de bevindingen uit de interviews aan de orde en bespreken we verschillen en overeenkomsten tussen de vijf samenwerkingspraktijken.

Hoofdstuk 3 bevat vijf zelfstandig leesbare 'portretten' van lang(er) bestaande praktijken van samenwerking tussen vmbo en mbo.

Dat zijn:

- **Profijt**
Een samenwerkingsverband van 26 scholen (vo, vso, mbo en hbo) in de Achterhoek, dat een basis vormt voor onder meer de ontwikkeling van doorlopende routes, zoals de STERA-route
- De **TalentOntwikkelingTechniekroute** (TOT-route) voor TL-ers tussen De Uilenhof in Gorinchem en ROC Da Vinci
- De **versnelde route** van het Willem van Oranje in Wijk en Aalburg en het Koning Willem I College (VMR mobiliteit en transport)
- De **doorlopende leerlijnen** vmbo-BB/KB-mbo van het Dr. Nassau College met het ROC Drenthe in Assen vanuit vijf profielen
- De **routes van de vmbo-locaties met basis- en kaderleerwegen** van Het Element in Amersfoort met onder meer ROC Midden Nederland, MBO Amersfoort, Rijn IJssel Vakcollege Wageningen vanuit zeven profielen met 24 crebonummers (mbo-opleidingen)

06

Aan het slot van de meeste portretten staan links vermeld om verder te lezen. Meer voorbeelden van samenwerking vmbo-mbo? Kijk op de website www.sterkberoepsonderwijs.nl/inspiratie.

Het laatste hoofdstuk omvat een samenvattende slotconclusie.

2. De bevindingen

In dit hoofdstuk worden de vijf samenwerkingspraktijken samengevat en vergeleken.

Samenwerking of route voorop?

De variatie binnen de vijf praktijken is groot. In hoofdzaak is er een onderscheid te maken tussen de praktijk van Profijt, met bijvoorbeeld de STERA-route als doorlopende route binnen dit samenwerkingsverband aan de ene kant en de leerroutes aan de andere kant. Bij Profijt draait het om de samenwerking tussen de scholen. Een stevige overlegstructuur vormt daarvoor het fundament. Die zorgt, dat er routes kunnen ontstaan (die eventueel ook weer verdwijnen), maar vooral dat er een structuur is die als het ware klaarligt en de bedding vormt voor allerlei mogelijke initiatieven. De samenwerking staat dus voorop.

Bij de andere praktijken gaat het om concrete routes: in geval van TOT om een 'omarmingsroute' waarbij leerlingen geleidelijk de overstap maken naar het mbo. Bij Willem van Oranje gaat het om een apart traject van zeven weken gepositioneerd tussen vmbo en mbo, waarna leerlingen instromen in het tweede leerjaar van het mbo als onderdeel van een vakmanschaproute. In Assen gaat het om routes vanuit vijf profielen, soms met versnelling. Bij Het Element zijn er vanuit de zeven vmbo-profielen zo'n 24 routes tot stand gekomen.

07

In het schema op pagina 08 is te zien dat de routes op een aantal punten verschillen vertonen. Zo gaat het soms om een specifieke doelgroep en in andere gevallen om alle leerlingen. De aanleiding om met de route of de samenwerking te starten mag dan misschien verschillend zijn, in alle gevallen geldt dat het belang van de leerling voorop staat, zodat deze een goede keuze kan maken en vervolgens zo goed mogelijk voorbereid en gekwalificeerd, liefst op een zo hoog mogelijk niveau, de arbeidsmarkt kan betreden. De directe doelen verschillen. Bij de WvO-KWIC-route is dat bv het tegengaan van uitval door versnelling; bij Het Element en de doorlopende leerlijnen in Assen ligt het accent sterker op een goede keuze maken. Versnelling is in sommige routes voor alle leerlingen aan de orde, in andere gevallen alleen waar dat kan/zinvol is. Het belang voor het mbo wordt – veelal ook door het mbo- omschreven als 'het reguleren van de leerlinginstroom/instroom'. Als resultaat wordt vermeldt: minder uitval en switchgedrag door betere keuzes.

In drie van de geschetste praktijken wordt een deel van het onderwijsprogramma tijdens de periode dat de leerling is ingeschreven op het vmbo, uitgevoerd op het mbo. De ruimte daarvoor wordt in twee gevallen gecreëerd door het CSPE/ het vmbo-beroepsgerichte examen of door het beroepsgerichte vak in leerjaar 3 af te sluiten. Eén route krijgt gestalte als Vakmanschaproute met een extra programma in de zomerwinperiode tussen het laatste examen vmbo en de start van het schooljaar in het mbo.

	Profijt	TOT-route	WvO-KWIC	Dr. Nassau-Drenthe College Assen	Element mbo's
<i>Wat?</i>	Samenwerking vo-mbo	Omarmingsroute TL-3 mbo-opleidingen	Tussen-traject in zomerwinperiode (VMR)	Doorlopen de leerlingen vanuit 5 profielen	Routes vanuit 7 profielen
<i>Betrokken:</i> <i>Aantal vmbo</i> <i>Aantal mbo</i>	Alle 16 vmbo-loc. in regio 2	2 1	4 1 (2)	1 1	1 (2 locaties) 3+ (preferred partners)
<i>Doelgroep</i>	Potentieel alle leerl. BB/KB/GL/TL	TL+-leerl. met belangstelling voor techniek	Excellente kader- en basisleerl. M&T die voldoen	BB-KB-leerl. E&O, PIE, Z&W, HBR, BWI	Alle BB/KB-leerl. BWI, PIE, M&T, D&P, E&O, Z&W, HBR
<i>Omvang</i>	bv STERA-route 400 leerl.	Jaarlijks ca. 20 - 25 leerl.	Jaarlijks ca. 10 - 20 leerl.	Jaarlijks ca. 110 leerl.	Jaarlijks 300 leerl.
<i>Start route</i>	Bovenbouw vmbo	Leerjaar 1, contact mbo v.a. leerjaar 3	Aansluitend aan eindexamens vmbo	Van vmbo leerjaar 2	Vanaf leerjaar 1-2, contact mbo in vierde leerjaar
<i>Tijd op mbo-locatie</i>		Leerjaar 3: 1 dag Leerjaar 4: 4 dagen mbo	Traject van 7 weken, 2 dagen stage, 3 dagen mbo	Verschilt per profiel ong. 1 dagdeel per week, vanaf leerjaar 2	1-2 dagen mbo in leerjaar 4
<i>Bestaan van samenwerking (sinds)</i>	18 jaar	ca. 8 jaar	15 jaar	5 jaar	7 jaar

(Financiële) Afspraken

Met uitzondering van de WvO-KWIC-route³ zijn er bij alle praktijken convenanten of samenwerkings-overeenkomsten opgesteld. De mate waarin die echt 'leven' verschilt. Soms wordt het convenant gezien als de basis waarin het belang van de samenwerking wordt aangegeven, soms (bv Het Element) gaat het om terug kunnen vallen op 'spijkerharde afspraken' en daarmee ook een basis voor continuïteit. In de convenanten worden soms ook financiële afspraken vastgelegd; soms worden die daarbuiten gemaakt. Bij Profijt wordt voor de activiteiten meestal met gesloten beurzen gewerkt. Voor bijzondere projecten of trajecten zoals de STERA-route, wordt subsidie aangevraagd (bv bij de provincie) en/of ze worden in cofinanciering uitgevoerd. De totale kosten worden gedeeld door het mbo (50%) en het vo (50%). De vo-scholen dragen contributie af voor (onder meer) de inzet van de twee coördinatoren (een vanuit vmbo, een vanuit mbo).

Bij de TOT-route betalen de TL-scholen 1/5 van de bekostiging van een leerling in het derde leerjaar en 4/5 van de bekostiging van een leerling in het vierde leerjaar aan het mbo, omdat leerlingen dan respectievelijk 1 dag en 4 dagen in de week daar hun lessen volgen.

Bij de route WvO-KWIC wordt de inzet van de mbo-docent uit zijn ontwikkel-tijd en uit eigen tijd gehaald. Met de komst van Toptechniek in Bedrijf zijn er wat middelen voor voorbereiding.

09

Bij de routes van Dr. Nassau en het Drenthe College worden de activiteiten van de vmbo-docenten opgenomen in hun taakuren, wat hoort bij de bekostiging van het vmbo. Het Drenthe College financiert de samenwerking uit de middelen van het Projectenbureau.

Het Element heeft afspraken gemaakt over de inzet van uren. Voor de docenten die lesgeven aan de vmbo-leerlingen op het mbo betaalt het Element 50 euro per uur per docent. In totaal betaalt de school zo'n 2 ton aan het mbo om het in te regelen; over de twee locaties samen wordt er een half miljoen in de samenwerking geïnvesteerd. Dat gebeurt uit de eigen vmbo-bekostiging en betekent: "keuzes maken", aldus een schoolleider vmbo.

De vijf praktijken overziend betaalt het vmbo in twee gevallen aan het mbo voor de uitvoering van het programma; in een geval betalen beide samenwerkingspartners voor hun eigen activiteiten, in geval van Profijt betalen vmbo en mbo ieder de helft en in een geval investeert het mbo (met aanvulling uit TiB-middelen).

³ Voor deze route is in een later stadium in het kader van de VMR een samenwerkingsovereenkomst afgesloten.

Overleg(structuren) en afspraken rond de routes

Bij Profijt bestaat de samenwerking uit een 'doortimmerde' overlegstructuur die alle geledingen dekt en die al jaren stand houdt. In de overleggen worden ontwikkelingen besproken, zorgen de coördinatoren dat zaken die vanuit landelijk beleid aandacht vragen geagendeerd worden, dat scholen geïnformeerd zijn, dat alles rond de aansluiting besproken wordt en de voortgang besproken en geëvalueerd wordt. Op basis van het regelmatige overleg leert men elkaar kennen, worden zaken die aandacht vragen rond de aansluiting besproken en aangepakt en verbeteringen doorgevoerd. Voor elk vmbo-profiel is er een docentenwerkgroep waar de mbo-samenwerkingspartners bij aanwezig zijn (en bij afwezigheid van een partner gaat de werkgroep niet door).

Ook bij de praktijken met concrete routes zit de uitwisseling tussen docenten vmbo en mbo vaak in het hart van de samenwerking. In de TOT-route hebben de overleggen geen structureel karakter (meer). Nu de route een 'lopend machientje' is geworden, een staande praktijk met veel draagvlak en bekendheid bij docenten, is dat niet meer nodig. Dat maakt dat men niet bang is dat de route niet door zou gaan, zelfs al zouden de contactpersonen van baan veranderen. Het overleg blijft beperkt tot een planningsoverleg waarin praktische zaken aan bod komen. Daarbuiten weet men elkaar makkelijk te vinden. Inhoudelijk, binnen de route, heeft vmbo en mbo ieder zijn eigen rol.

10

De route van WvO-KWIC is tot stand gekomen door een persoonlijke relatie tussen vmbo-docenten en de mbo-docent. Na frequent overleg over de inrichting van de route en de afstemming van de stof in de beginperiode is het overleg de laatste jaren beperkt tot een keer of 4 per jaar. Dat gebeurt (nu) samen met andere vmbo's. In het kader van het programma Toptechniek in Bedrijf (TiB) is er een profielwerkgroep Mobiliteit en Transport rond de vakmanschaproute. Er zijn afspraken met het mbo en met de andere vmbo's over de voorbereiding van de leerlingen in het vmbo, over het vastleggen van drie van de vier keuzevakken en eisen aan de potentiële deelnemers.

Bij de doorlopende leerlijnen BB/KB in Assen zijn het – net als bij Profijt – de twee aangestelde projectleiders die zorgen dat de aandacht voor de aansluiting op de (team)agenda('s) blijft staan. Zij vormen het gezicht en aanspreekpunt van de samenwerking. Zij opereren buiten de hiërarchische lijn in hun organisaties. Ook hier zijn er ontwikkelgroepen van vmbo- en mbo-docenten. Bij Het Element is er in het vmbo voor elk profiel een docent gefaciliteerd die verantwoordelijk is voor de samenwerking vanuit het betreffende profiel en levert het mbo voor elk aansluitende route een coördinator. Beide houden zich met de praktische uitwerking van de doorlopende leerlijn bezig. De directeur kan daardoor 'opschalen/escaleren' naar een hoger niveau mocht er iets niet naar wens verlopen. Er zijn concrete afspraken gemaakt bijvoorbeeld over de instroom van kaderleerlingen -na een oriëntatiejaar- op mbo niveau 4. Afspraken die vastliggen worden gemonitord en leiden af en toe tot

interventies. Er is een aantal zaken vastgelegd die in elke route hetzelfde zijn. Jaarlijks is een bestuurlijk overleg met de mbo's over de verdeling van de samenwerking over het aanbod van de mbo's. Overleg blijft nodig om veranderingen in de context (bij vmbo, mbo of arbeidsmarkt) op te kunnen vangen.

In alle routes zijn er voor het onderwijs afspraken gemaakt over een vast plek/dag(en) in het rooster.

Waar bij Profijt de overlegstructuur het vertrekpunt is, is er rond elke route in min of meerdere mate eveneens een vorm van een overlegstructuur tot stand gekomen vaak op het directieniveau en altijd tussen betrokken docenten van vmbo en mbo. Het belang daarvan zit hem in het vasthouden van de aandacht voor de ketensamenwerking, de concrete afspraken en het samenkomen van vmbo- en mbo-docenten. Dat bevordert de uitwisseling, het weten wat er over en weer gebeurt en wat voor veranderingen er zijn, het elkaar leren kennen, bevordert het vertrouwen en zorgt voor commitment en een gevoel van een gezamenlijk doel en succes. Alle geïnterviewden geven aan dat het van tijd tot tijd nodig is het 'waarom' van de route en de samenwerking nog eens toe te lichten, zeker als er een gevoel bij docenten bestaat dat de docenten van de samenwerkingspartner 'eigenlijk hùn werk doen'. Het belang moet levend gehouden worden. Daarnaast valt op dat veel van het gezamenlijk overleg noodgedwongen na schooltijd buiten de lestijden plaatsvindt.

11

Wat werkt?

We lopen de vijf praktijken langs. Bij Profijt is het evident dat de stevige overlegstructuur het fundament vormt van de samenwerking, waarop nieuwe initiatieven kunnen ontstaan en voortborduren. De coördinatoren vervullen de rol van 'olemannetjes' en houden alle partijen samen en betrokken, met behoud van de autonomie van de scholen. Omdat scholen er baat (profijt) bij hebben om aangesloten te zijn, blijft de samenwerking bestaan. De TOT-route voorziet zowel in het belang van de vmbo-school om een groep (excellente) leerlingen met interesse voor de techniek beter te kunnen bedienen als het belang van het mbo bij (meer) instroom in technische opleidingen om te kunnen voorzien in de behoefte op de arbeidsmarkt. De route is duidelijk, staande praktijk en 'ingeburgerd'. Voor het vmbo is 'exclusiviteit' een belangrijke factor: zouden er meer TL-scholen in de nabije omgeving meedoen dan bestaat het risico op 'verdunding' en de kans dat de groep te klein wordt voor de school. De route van WvO-KWIC is ontworpen door de docenten samen en later opgeschaald. Binnen de TiB-context krijgt de route een bedding doordat de docenten van de betrokken scholen op regelmatige basis gezamenlijk overleg hebben en afspraken maken. De uitvoering berust sterk op de onderlinge goede relatie. De mbo-docent is de spil waar de organisatie van de route om draait, daarbij ondersteund door de TiB-werkgroep Mobiliteit en Transport.

In Assen zijn het de projectleiders die als oliemannetjes met name voor hun eigen organisatie maar ook bij de samenwerkingspartner fungeren en het vlammetje brandend houden. Door hun positie – buiten de lijn – komen ze niet in de positie dat ze het organisatiebelang ‘automatisch’ boven het ketenbelang hoeven te stellen. Zij zorgen dat de overleggen tussen de docenten doorgang vinden. Doorlopende leerlijnen zijn een speerpunt van het vmbo. De kracht zit ‘m ook in de vijf ‘eigen’ routes die tot stand gekomen zijn, passend bij de cultuur en eigenheid van de opleidingen/profielen. De samenwerking van Het Element maakt eveneens deel uit van het onderwijsconcept. Bij de samenwerking met de verschillende mbo’s is fors geïnvesteerd in een goede relatie, onderbouwd met harde afspraken en deels blauwdrukken van aanpakken, waarbij het vmbo als betalende partij een beroep kan doen op de gemaakte afspraken. De verbinding tussen de vmbo- en mbo-docenten is een kernfactor om tot passende routes te komen, die recht doen aan vmbo-leerlingen. Rond alle doorgaande routes is er sprake van een ‘verankering’ van procedures/werkwijzen met elkaar.

Opmerkelijk is ook dat op één plek de voordelen van een project-constructie benoemd worden: Daarmee zijn er projectleiders die de aandacht kunnen blijven ‘aanzwengelen’.

Knelpunten

12

In de gesprekken liggen de knelpunten bij de geïnterviewden niet voor op de tong. Ze zijn van mening dat er binnen de bestaande regelgeving ten aanzien van samenwerking ‘vrijwel alles’ mogelijk is, mits de wil er is om samen te werken. De knelpunten die genoemd worden door de geïnterviewden vertonen overlap op twee thema’s: Het eerste is het ontbreken van een OV-kaart voor vmbo-ers, die eerder dan wanneer ze formeel mbo-student worden naar een mbo-instelling reizen om onderwijs te volgen als onderdeel van hun doorlopende leerroute. Het tweede is de facilitering van de samenwerking tussen vmbo- en mbo-docenten. Op sommige plekken krijgen docenten daar geen tijd voor. “Een beetje financiële ruimte maakt dat leidinggevendende eerder geneigd zijn de route door te laten gaan,” zegt een mbo-docent. Maar ook in situaties waar de uren wel gefaciliteerd worden doet zich vaak een praktisch knelpunt voor, omdat het lastig is de betrokken docenten bij elkaar te krijgen. Dat gebeurt vaak na schooltijd/buiten het rooster.

De routes die tot stand komen vallen -mede door hogere vervoerskosten en andere lesmiddelen- vaak duurder uit dan het reguliere onderwijs, zo stelt men. Specifiek voor de bbl-variant in de route van WvO-KWIC geldt dat een (versnelde) bbl-opleiding eerder last heeft van overladenheid van het programma door allerlei eisen (bv rekenen en taal en de omvang van de keuzedelen). Ook in de bol-variant geldt deze overladenheid voor WvO-KW1C.

Andere punten die benoemd worden bevinden zich meer in de rand-voorwaardelijke sfeer, zoals:

- Flexibiliteit in het moment van afnemen van het examen in het vmbo, en in het mogen aanbieden van vierjarige mbo-opleiding in drie jaar (als dat niet kan is de versnelling niet mogelijk)
- Ruimte in het Inspectietoezicht (bv voor maatwerk op groepsniveau)

Daarnaast worden 'wensen' genoemd als het afschaffen van het diploma basis en kader en 'vernieuwing' in de avo-vakken.

Perspectief

Op alle plekken verwachtten betrokkenen dat de samenwerking en de routes doorgang zullen vinden. Inhoudelijk leiden de routes onder meer tot een meer geleidelijke overstap van vmbo naar mbo, tot leerlingen die zekerder zijn van hun keuze, tot meer gemotiveerde leerlingen bijvoorbeeld doordat ze minder dubbelingen in het programma ervaren en tot betere doorstroomperspectieven van leerlingen. In het mbo wordt er minder geswitcht en vallen minder leerlingen uit. Leerlingen zitten niet 'vast' in deze trajecten: Mocht een leerling toch wat anders willen, dan wordt daar een oplossing voor gevonden. Het succes van de samenwerking/routes smaakt vaak naar meer.

13

De geïnterviewden geven aan dat zij voor de (nabije) toekomst:

- Uitbreiding zien in het aantal betrokken partners/het netwerk willen vergroten (bijvoorbeeld door er andere scholen of het bedrijfsleven bij te betrekken)
- Uitbreiding te voorzien door een vergelijkbare aanpak in andere schooltypen: bv TL-mbo, TL-havo, GL/ TL-mbo (-hbo)
- Mogelijkheden zien in uitbreiding naar andere sectoren (van techniek naar economie)
- Uitbreiding zien naar andere doelgroepen, zoals TL-leerlingen binnen of buiten de school
- Mogelijkheden zien voor samenwerking met het mbo op het gebied van aanbieden van keuzevakken
- De samenwerking willen intensiveren of makkelijker regelen (bijvoorbeeld via een raamcontract, waardoor niet voor elke opleiding afzonderlijk afspraken gemaakt hoeven worden)
- Een bijzonder effect van het succes van de samenwerking/ doorgaande routes voor BB- en KB-leerlingen is dat een paar ouders hun kind met TL-advies met een tegenvallende score voor eindtoets in het po hun kind aanmelden voor de kaderleerweg.

3. Vijf lang(er) lopende samenwerkingsverbanden/routes vmbo-mbo

Profijt: Investeren in een duurzame overlegstructuur als uitvalsbasis voor veranderingen

Dit portret laat zien dat de focus van Profijt niet zozeer op de doorlopende routes ligt, maar op het continueren van de samenwerking tussen de deelnemende scholen. Door de stevige overlegstructuur, waarin twee coördinatoren de spil vormen en zorgdragen dat de samenwerking doorgaat, kunnen nieuwe onderwerpen steeds gezamenlijk worden opgepakt.

Wat is het?

Profijt is een samenwerkingsverband tussen 26 scholen in het vo (vmbo, havo en vwo), vso, praktijkonderwijs, mbo en hbo in de Achterhoek. Aan de basis ligt een convenant, ondertekend in juli 2000. Daarmee bestaat het samenwerkingsverband dus formeel al zo'n achttien jaar. Sinds de oprichting is het hoofddoel van het samenwerkingsverband ongewijzigd: zoveel mogelijk leerlingen gekwalificeerd de arbeidsmarkt laten betreden. Daarom werkt men aan het verbeteren van doorlopende leerlijnen vmbo-mbo, het verbeteren van LOB (loopbaanoriëntatie- en begeleiding) en doorlopende zorg- en ondersteuningslijnen, het versterken van de kennisinfrastructuur en de samenwerking tussen onderwijs en bedrijven. Doelstellingen die zonder samenwerking niet gerealiseerd kunnen worden. Leidend is de vraag: 'Waar kunnen we elkaar helpen in de doorstroom?' Waar de oorspronkelijke doelstellingen sterker gericht waren op vmbo-mbo, gaan in de herijking van de visie de gedachten uit naar meer aandacht voor het bedrijfsleven/ de buitenwereld en het hbo.

Op het moment zijn er twee doorlopende leerroutes:

- De STERA-route⁴ waarbij vmbo-leerlingen de leerdoelen van hun keuzevakken invullen bij het bedrijfsleven. De bedoeling is dat een leerling onafhankelijk van het aanbod van zijn school een keuzevak kan kiezen.
- Het Toptraject voor leerlingen van gl/tl via mbo naar hbo zal in schooljaar 2018/19 na een grondige voorbereiding van start gaan.

⁴ Smart Technical Education Regio Achterhoek

In het verleden is er een Toppertjestraject geweest, een summerschool-achtige constructie rond vmbo-mbo-motorvoertuigen. Er zijn geen aanvragen vanuit deze regio gedaan voor de VMR of TR: *"Er is nauwelijks winst voor leerlingen. De regeling kent veel verplichtingen, terwijl je alles wat je met VMR en TR kunt doen, ook zonder kunt doen"*, stelt een van de coördinatoren.

Structuur & organisatie: wat heeft men met elkaar geregeld?

Het hart van Profijt is een doortimmerde overlegstructuur die alle geledingen dekt en al jaren stand houdt. Onder de stimulerende begeleiding van twee aangestelde coördinatoren komen docenten van vmbo en mbo bij elkaar. Een directieboard van afdelingsleiders vmbo, sectordirecteuren mbo en directeuren praktijkonderwijs en vso komt elke twee maanden bij elkaar. Dit board draagt zorg voor visieontwikkeling en controle, bespreekt ontwikkelingen en besluit op basis van consensus. Er zijn klankbordgroepen van decanen en zorgcoördinatoren. Voor elk vmbo-profiel is er een docenten-werkgroep. Er zijn afspraken dat als bijvoorbeeld de samenwerkingspartners van het mbo afwezig zijn, het overleg niet doorgaat. *"Men zit er in het besef dat het gaat om samenwerking vmbo-mbo: als een van beide afwezig is, is het overleg niet nuttig."* De bijeenkomsten worden doorgaans van 15-17 uur gehouden omdat dat het minst belastend is voor docenten die lesgeven. Is er weinig opkomst dan onderzoeken de coördinatoren de reden daarvoor. Er ligt een convenant aan Profijt ten grondslag, maar deelname en inzet van de deelnemers zijn op vrijwillige basis.

15

Hoe werkt het?

Bij de start was er het besef dat leerlingen zonder beroepskwalificatie door moeten leren in het mbo en dus een overstap moeten maken. In een sessie werden de mogelijke verbindingen geconcretiseerd door gekleurde lijnen te tekenen. Dat werd zo'n wirwar dat men ter plekke bedacht dat dit niet het antwoord was. In plaats daarvan koos men voor een figuur waarin docenten, dekanen, schoolleiders en bestuurders samen zouden komen en elkaar leren kennen. Doordat de betrokkenen elkaar goed kennen, volgt het een op het ander. Zo maken vmbo's bijvoorbeeld gebruik van mbo-apparatuur. Binnen Profijt staat de overlegstructuur voorop. Die maakt het mogelijk dat men samen veel werk kan verzetten, dat gerelateerd is aan verbetering van de doorstroom en de afstemming. Doorlopende routes zijn dus niet de hoofdzaak, maar een van de zaken die voortvloeien uit de overlegstructuur. De rol van de coördinatoren is essentieel. Zij agenderen zaken die aandacht vragen, mede vanuit landelijk beleid en hebben daarmee een initiërende rol, ze zorgen dat de samenwerking doorgaat en brengen de voortgang in beeld en evalueren. Ze doen dat niet dwingend en waken ervoor dat ze niet de autonomie van de scholen aantasten. 'Nieuws binnen Profijt' is een vast agendapunt binnen alle overleggen. De coördinatoren zijn bij vrijwel alle overleggen aanwezig, ondersteunen de werkgroepvoorzitters bij het opstellen van agenda en planning, houden overzicht en weten wat er speelt. Ze zijn zo ingevoerd, dat ze soms zelfs als *linking pin* in de communicatie tussen docenten en schoolleiding van dezelfde school kunnen fungeren.

Voor de deelnemers levert deze manier van werken letterlijk profijt op (zie verder), en zo de voornaamste reden om eraan mee te blijven doen.

Hoe zijn de financiën geregeld?

Van de totale kosten wordt de helft betaald door het mbo, de andere helft door de vo-scholen op basis van het aantallen leerlingen, gecorrigeerd met een percentage van de leerlingen die naar de betreffende mbo's gaan. Onder de kosten vallen ook de uren van de aanstuurders van de gremia, maar alleen van de mensen uit het vo. De aanstuurders vanuit het mbo doen dat vanuit hun functie (meestal opleidingsmanagers). De meeste activiteiten gebeuren met gesloten beurzen. *"We doen hier niet moeilijk over een paar centen"*. Dat geldt niet voor het STERA-project en het TOP-traject, voornamelijk omdat het daar in omvang om meer 'massa' gaat: voor STERA bijvoorbeeld gaat het een half jaar na de start al om 200 leerlingen en 60 bedrijven. STERA wordt uitgevoerd op basis van subsidie van de provincie en cofinanciering; het Toptraject wordt deels met subsidie en deels door de scholen zelf betaald.

Wat zijn de resultaten?

De samenwerking levert bekendheid over en weer op, vertrouwen en betere afstemming. Dat laat zich moeilijk in concrete resultaten uitdrukken. Een voorbeeld: als bij de overdracht van een leerling achteraf blijkt dat belangrijke gegevens ontbreken, spreken scholen daar elkaar op aan. Doordat men steeds over gerelateerde onderwerpen discussieert, gaat men anders handelen en worden er verbeteringen doorgevoerd. *"Zo word je een lerende organisatie"*. De samenwerking betekent ook kennisdeling met en tussen de scholen. De coördinatoren informeren, bijvoorbeeld over nieuw beleid of lopende subsidierondes, waar een directeur of docent dat soms niet gelijk oppakt. Aanvragen van scholen worden ook gedeeld. Daarmee vormt de overlegstructuur een gedegen uitvalsbasis voor veranderingen, waarbij uit het een steeds het ander voortvloeit. De overlegstructuur staat als het ware gereed voor inhoudelijke onderwerpen die voorbij komen. En omdat er samenhang is worden nieuwe onderwerpen geen geïsoleerde projecten of 'eilandjes van vernieuwing'. De scholen vallen grotendeels onder hetzelfde bestuur. Dat vergemakkelijkt soms afstemming van keuzes (bv profielkeuze). Men merkt dat de samenwerking invloed heeft op wat er gebeurt binnen de scholen en dat dat minder afhankelijk wordt van bijvoorbeeld de opstelling van een schoolleider. Docenten van de ene school stimuleren docenten van de andere school en spreken elkaar aan op initiatief nemen.

Zijn er knelpunten in de regelgeving die een rol spelen?

Qua regelgeving hoeft er niet veel te veranderen, zo vinden de coördinatoren. *"Binnen de bestaande regelgeving kun je bijna alles doen in de samenwerking, als de wil er maar is"*. Een knelpunt is wel dat er steeds meer zaken op het bordje van docenten en scholen komen, terwijl veel scholen moeten bezuinigen. *"Als je de samenwerking serieus neemt en je het goed wil doen, zouden de uren van docenten gefaciliteerd moeten worden."* Een voorbeeld is hybride leren.

"Dat levert echt geen besparing op, maar kost extra energie, bijvoorbeeld omdat leerlingen en bedrijven ondersteund moeten worden. Bovendien zijn er docent-coördinatoren per school nodig die de relaties met bedrijven onderhouden en bewaken. Al met al kom je per school in de buurt van 1 FTE". Een ander knelpunt is dat vmbo-ers verder moeten reizen (dan leerlingen in het reguliere vmbo) en geen OV-kaart hebben.

Hoe verder?

Hoewel de doelstellingen nog steeds actueel zijn en de overlegstructuur staat als een huis, werkt men aan het herijken van de visie. De regionale context is daarop van invloed. Er zijn als grote tekorten in een aantal sectoren als techniek, de maakindustrie en zorg en er is sprake van een trek naar werk buiten de regio. Naar verwachting zal dat alleen maar toenemen. De opdracht die daaruit voortvloeit is de aanwezige talenten in de goede beroepen brengen en voor de regio te behouden. Dat betekent dat er veel intensiever samengewerkt zou moeten worden met bedrijven. Dat doet men al in STERA en men probeert themabijeenkomsten te houden op bedrijfslocaties. Ook de onderlinge samenwerking blijft aandacht vragen. Zo wil men introduceren dat een school in een werkgroep niet door een docent vertegenwoordigd wordt, maar door meerdere, en liefst alle docenten beroepsgericht. Men werkt aan de binding van docenten en – door informele bijeenkomsten – aan het plezier.

17

Gesprekspartners

Herman Krikhaar + Frans Wijnands / coördinatoren Profijt

Meer lezen:

'Zet de goede zaken op de agenda en houd vinger aan de pols' (2014) in: De schouders onder de samenwerking. Portretten van succesvolle samenwerking tussen vmbo en mbo. Bunnik: SPV <http://platformallroundvmbo.nl/wp-content/uploads/2015/03/20140902-SPV-publicatie.-De-schouders-onder-de-samenwerking-succesvolle-samenwerking-vmbo-mbo.pdf> Ondergedompeld in de echte praktijk. De STERA-route (juni 2018). In Dimensies 33, Den Bosch: ecbo. <https://ecbo.nl/25102016/wp-content/uploads/2018/06/Ecbo-dimensies-nr.-33-Juni-2018.pdf>

Voortrekkers in de Achterhoek. In: Behoud van het technisch vmbo (november 2017). Tien creatieve en inspirerende voorbeelden van regionale samenwerking. Den Haag: PBT. <https://www.pbt-netwerk.nl/kennisbank/behoud-van-het-technisch-vmbo>

TalentOntwikkelingTechniek-route: Gewoon doen en blijven meebewegen

Dit portret beschrijft een voorbeeld van een versnelde doorlopende route met een 'omarmingsconstructie': leerlingen gaan via een geleidelijke overgang eerder naar het mbo. De route is bedoeld voor een groep leerlingen in de TL die meer aankunnen, praktisch ingesteld zijn en belangstelling hebben voor techniek. De TOT-route is 'ingeburgerd' bij de docententeams in zowel vmbo als mbo. Men is ermee gestart, heeft er een 'lopend machientje' van gemaakt, dat draagvlak heeft bij de docenten.

Wat is het?

In de opleiding Talent Ontwikkeling Techniek volgen TL-ers een versnelde route in de techniek en technologie, van vmbo TL via een mbo-opleiding Gebouwde omgeving, ICT of middenkader Engineering naar het hbo. In hun eerste jaar vmbo volgen de TL-ers het reguliere TL-programma met meer nadruk op techniek en technologie. In het tweede leerjaar heeft de TOT groep een eigen lessentabel waarbij onder andere het vak Frans niet meer wordt gegeven en in toenemende mate vakoverstijgende gewerkt wordt. Leerjaar 2 en 3 worden zo in elkaar geschoven. Daarna, in het derde leerjaar, start de omarmingsconstructie waarbij de leerling een dag in de week naar het mbo gaat, op de vrijdag. Aan het einde van leerjaar 3 volgt het examen in vier vakken. In de vierde klas volgen de leerlingen vier dagen onderwijs op het mbo en 1 dag op het vmbo. Aan het eind van het vierde leerjaar doen de leerlingen in nog drie vakken examen; een méér dan regulier. In het mbo krijgt versnelling vorm doordat de vierjarige opleiding (met uitzondering van ICT) in drie jaar wordt gedaan. Daarmee is er een versnelde route 'voor doeners en denkers' die in 10 jaar leidt tot een TL-, een mbo-niveau 4 en een hbo-diploma en een uitstekend alternatief is voor de havo-hbo-route. Vanwege het examen blijven de leerlingen vier jaar ingeschreven op het vmbo. De oorspronkelijke gedachte van een omarmingsconstructie eind mbo-hbo is losgelaten. Het hbo zag geen arbeidsmarktrelevantie in een versneld traject. Het hbo biedt honneursprogramma's aan en geeft de voorkeur aan meer verdieping in het hbo boven versnelling.

Signalen vanuit de samenleving en arbeidsmarkt van een groeiende behoefte aan technisch opgeleiden, de wens om de instroom in techniekopleidingen te bevorderen bij het Da Vinci en de constatering van de Uilenhof (een TL-school) dat er in de theoretische leerweg jongeren zaten die meer uitdaging konden gebruiken en interesse hadden in techniek, leidden een jaar of acht geleden tot contact tussen de scholen. De behoefte om een TOT-route in het leven te roepen hebben de vmbo-school en het mbo toen aan elkaar kenbaar gemaakt en een plan bedacht. Voor de start van de route werd een stuurgroep opgericht, die inmiddels weer is opgeheven toen de route eenmaal liep. De eerste lichting leerlingen uit de TOT-route zit nu in het laatste leerjaar van het mbo. Niet iedereen gaat door naar het hbo.

Structuur & organisatie: wat heeft men met elkaar geregeld?

Jaarlijks is er een overleg tussen de vmbo-scholen⁵ en het mbo over welke leerlingen in welke periode wat voor onderwijs komt volgen. In mei/juni is er jaarlijks een planningsoverleg over hoe het komende jaar eruit gaat zien. Daarin worden ook heel praktische zaken (welke school is wanneer lesvrij bijvoorbeeld) met elkaar doorgesproken. Als daar aanleiding toe is wordt er een overleg gewijd aan evaluatie. De overleggen hebben geen structureel karakter, en veel van het contact gebeurt tussendoor, per email of telefoon bijvoorbeeld. *"We weten elkaar allemaal te vinden"*. In het begin was geregeld overleg even nodig; *"als het eenmaal een lopend machientje is verdwijnt de noodzaak daartoe"*. Het traject is staande praktijk geworden en heeft zoveel bekendheid in de teams, dat men geen zorgen heeft dat, mocht een van de contactpersonen van baan veranderen, de zaak in het honderd zou lopen. Vanuit het vmbo heeft men met drie contactpersonen bij het mbo te maken: een van Gebouwde omgeving, een van ICT en een van middenkader Engineering. En operationeel is er daarnaast contact met de docenten over wat er op de vrijdag gebeurt.

Hoe werkt het?

Het vmbo-mbo-deel van de route krijgt gestalte in blokken van 10 weken, in de genoemde omarmingsconstructie. Dat betekent ook, dat de vierdejaars geen vervroegde zomervakantie hebben zoals andere eindexamenleerlingen. Omdat die leerlingen al het hele jaar vier dagen per week op het mbo zitten, voelen ze zich ook mbo-studenten. Na het VO-examen is er een stageperiode waardoor ze ook de vijfde dag van de week met mbo-onderwijs bezig zijn.

19

De programmatische afstemming vormt niet de hoofdmoot van de samenwerking: *"De programma's verschillen nu eenmaal"*, zegt men. Een onderwerp waar wel veel over gesproken is, is wis- en natuurkunde. Op het mbo krijgen studenten meer toegepaste natuurkunde. Daardoor komen ze met een andere blik (en andere vragen) terug op het vmbo. Aan het begin van het jaar werkt het vmbo veel met krachtenleer. Doordat leerlingen op het mbo met sinus en cosinus hebben kennism gemaakt, brengen ze die kennis in bij het vmbo, waar ze geleerd wordt over vectoren. Het is min of meer toevallig dat dat onderwerp op hetzelfde moment in het programma zit. In het algemeen sluit het programma natuurkunde goed aan. Mbo-domeinleider: *"In de bouw merkten we dat inzicht soms nog een probleempje was. In de bouw werk je met 2D tekeningen die je moet vertalen naar 3D objecten in je hoofd. Dat is voor 14- en 15-jarigen soms lastig. Aan de hand van de ontwikkelingscurve is dat heel verklaarbaar. De docenten zijn zich daar nu van bewust dat ze daar aandacht aan moeten geven. Daarom wordt soms met kleinere groepen gewerkt."*

In het vmbo is de rol van de docenten vooral om de leerlingen voor te bereiden op het vmbo-examen. De leerlingen hebben binnen het vak techniek en

⁵ Naast De Uilenhof is er nog een vmbo-TL die de versnelde route biedt: Het Insula College in Dordrecht.

in de domeinvakken meer techniek dan in het reguliere programma. Bovendien worden er veel excursies naar bedrijven gemaakt. In het mbo hebben de mbo-docenten een rol in het eigen programma.

Elke lichting bestaat uit ongeveer 20-25 leerlingen. Die stromen uit, verspreid over de drie genoemde opleidingen. *"Liefst zou je er in het mbo een speciaal klasje van maken"*, zegt een mbo-vertegenwoordiger. Tot dusverre lukt het om deze leerlingen met havo-leerlingen in een klas te combineren. Er is belangstelling van een school in de omgeving om het traject ook aan te gaan bieden. Dan lukt het wellicht om een klas vol te krijgen. Bij de keuze van leerlingen spelen de reiskosten en de afstand mee. Het mbo geeft aan niet met elke vmbo-school een dergelijke constructie te willen aangaan, vanwege het risico op verdunning door onderlinge concurrentie van scholen. *"Als elke school 10-12 leerlingen zou hebben, draai je het de nek om."* Het mbo gaat uit van één preferred partner per subregio. Samenwerking met het vmbo kan op velerlei manieren -niet uitsluitend in een versnellingstraject- en wordt als positief gezien.

Hoe zijn de financiën geregeld?

Tijdens een overleg zijn financiële afspraken gemaakt. Op die manier gaat men al drie jaar te werk, vanuit vertrouwen. De scholen hebben een samenwerkingsovereenkomst waarin inhoudelijke en financiële bepalingen zijn opgenomen. Op basis daarvan ontvangen Insula en de Uilenhof facturen van Da Vinci voor het onderwijs dat de leerlingen op het Da Vinci volgen. De factuur omvat 1/5 van de bekostiging voor een leerling in het derde en 4/5 voor een leerling in het vierde jaar. *"De samenwerking is niet vanuit het 'formele' ontstaan, maar omdat we vijf jaar geleden tegen elkaar zeiden: 'Dit is zinvol'. We zijn het gewoon gaan doen en gaandeweg hebben we zaken aangescherpt en verbeterd. Het noodzakelijke is vastgesteld zodat alle partijen zo goed mogelijk hun eigen verantwoordelijkheden kunnen nemen."* De route is gestart onder de vlag van de experimentenregeling. Daarmee verkreeg men regelvrijheid, bijvoorbeeld voor de onderwijstijd. Via een andere weg verkreeg men een startsubsidie (om en nabij 20.000 euro). Dat was geen doorslaggevende factor voor de start van de route. De subsidie is gebruikt om trainingen in te kopen om vmbo-docenten toe te rusten om met andersoortige opdrachten geformuleerd door het bedrijfsleven te gaan werken. Dat is in het vmbo nog niet volledig ontwikkeld en door de jaren heen verschoven naar het mbo.

Wat is nodig om de route door te laten gaan?

De route is 'staande praktijk'. Vmbo en mbo willen ermee verder. Enige mate van exclusiviteit is geboden: Er zijn afspraken tussen vmbo-scholen binnen een bestuur dat andere scholen in Gorinchem e.o. het TOT-traject niet aanbieden. Als het aantal leerlingen van de Uilenhof structureel onder de 20 zou komen, is het financieel niet meer mogelijk dit traject aan te bieden. De huidige scholen die het traject aan (gaan) bieden zitten op voldoende afstand van elkaar om niet in elkaars (leerlingen-)vaarwater te zitten.

Zijn er knelpunten in de regelgeving die een rol spelen?

De opleiding is duurder dan het 'reguliere' programma. Voor het vmbo geldt dat er busvervoer geregeld moet worden voor de weken dat de leerlingen naar het mbo gaan. Die kosten worden nu gedeeld. *"Eigenlijk zou je aan ouders een hogere bijdrage moeten vragen."* Het vmbo vraagt al een iets hogere bijdrage. In leerjaar 4 als de leerlingen al vier dagen per week naar het mbo gaan, staan ze nog bij het vmbo ingeschreven. Dat is ook nodig vanwege het examen. Daardoor lopen ze een gratis OV-kaart mis. Deze doelgroep valt net tussen wal en schip.

Een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van het TOT-traject is dat het mogelijk blijft om het examen te vervroegen in het vmbo. Evenzo geldt in het mbo de mogelijkheid tot flexibiliteit om een vierjarige opleiding in drie jaar aan te bieden. Het gaat om maatwerk op groepsniveau. Ruimte hiervoor, ook in termen van Inspectietoezicht, is een voorwaarde.

Er zijn geen knelpunten die echt in de weg zitten. Als een vmbo met het mbo deze route wil opstarten, zal men er tegenaan lopen, dat het in het eerste jaar nog jonge kinderen zijn vergeleken met de mbo-studenten. Dat is voor een mbo wennen. Wanneer ze in het vierde jaar zitten en grotendeels mbo-onderwijs volgen, dan zijn ze plotseling veel volwassener dan de reguliere vierdejaars TL-ers.

Hoe verder?

De Uilenhof wil graag uitbreiding in de richting van de sectoren/domeinen zorg en economie. Dat kan een aanleiding zijn voor een tijdelijke formele overlegstructuur met een stuurgroep en een projectgroep. TOT-ers hebben een grote belangstelling voor techniek en een praktische instelling. Het zijn leerlingen die op de havo ongelukkig zouden zijn vanwege het theoretische gehalte. *"We bieden ze een leertraject in een leeromgeving die daar precies bij aansluit. Daarin kunnen ze gedijen en dat is een grote succesfactor van TOT. Dat moet je ook zoeken voor economie en zorg."* Voor economie is dat wellicht nog wel lastig, het zoeken naar de praktische uitdaging. Voor zorg geldt de vraag of de leerlingen in termen van levenservaring niet te jong zijn om in het werkveld aan de slag te gaan.

Da Vinci signaleert dat vmbo-scholen met bb/kb-leerwegen de samenwerking zoeken vanwege de faciliteiten bij het mbo en omdat ze moeite hebben keuzevakken aan te bieden. Het belang van Da Vinci in de samenwerking is niet zozeer op versnelling gericht, maar dat er op deze manier een warme overdracht ontstaat, een vloeiende overgang en een natuurlijke binding van de leerling met het mbo-college. Da Vinci heeft op termijn plannen voor een reguliere particulier hbo en AD-trajecten. Bedrijven geven aan daar behoefte aan te hebben.

Gesprekspartners

Wybo de Boer / *schoolleider de Uilenhof*

Michel Pipping / *domeinleider Gebouwde omgeving Da Vinci College*

Wouter van Diggelen / *beleidsmedewerker Da Vinci College*

Meer lezen:

'De interactie tussen enthousiaste leerlingen en enthousiaste docenten geeft je flow' in:
Talentontwikkeling op het vmbo. Verhalen uit de praktijk (2015). Den Haag, Platform Bèta
techniek. <https://www.pbt-netwerk.nl/kennisbank/talentontwikkeling-op-het-vmbo>

Samenwerking vmbo Willem van Oranje en Koning Willem I College: Versnelde route Mobiliteit en Transport (voorheen Autotechnicus) voor excellente kaderleerlingen

Dit portret beschrijft een versnelde route die al zo'n 15 jaar bestaat en het resultaat is van goede contacten tussen docenten van het vmbo en mbo. De docenten spannen zich in om de route ieder jaar door te laten gaan. In de loop van de tijd is de route opgeschaald naar deelname van vier vmbo's. Inmiddels is het een vakmanschaproute. Daarnaast bracht het programma Toptechniek in Bedrijf een stimulerend kader en enige financiële ruimte.

Wat is het?

Na signalen van steeds meer oud-leerlingen van het vmbo⁶ dat ze zich verveelden in het eerste jaar van het mbo, hebben de docenten van vmbo Willem van Oranje en het Koning Willem I College in 2003 letterlijk de boeken naast elkaar gelegd. Zo ontdekten ze dat er 80 procent overlap in de stof zat. De 20 procent 'nieuwe stof' was voor de deelnemers makkelijk te doen om zich dat eigen te maken. Daardoor haakten in het mbo deelnemers af bij de les. Het mbo wilde wat doen aan het gebrek aan animo. Gezamenlijk ontwierpen men een versnelde route, waarbij leerlingen in het vmbo na gerichte voorbereiding, aansluitend aan het vmbo-examen in zeven weken tijd het eerste leerjaar mbo behalen en na de vakantie instromen in leerjaar 2 van de opleiding Autotechnicus (mbo2) of Eerste autotechnicus (mbo3).

Aanvankelijk ging het om een handvol leerlingen, die het theoretisch deel volgden op de vmbo-school en vervolgens "drie keer op en neer crosten naar het KWIC voor de toetsen". Daar was een aparte ingang voor ze geregeld. Formeel konden ze immers geen examen doen op het mbo, omdat ze daar niet ingeschreven stonden. Als ze het examen gehaald hadden, stroomden ze in het tweede jaar van de opleiding in.

23

In de loop van de tijd zijn meer scholen toegetreden. Samen zijn ze vervolgens binnen het programma Toptechniek in bedrijf Noordooost Brabant een versnelde vakmanschaproute gaan aanbieden. Daarmee komt het aantal deelnemers van de vier scholen samen jaarlijks op tussen de 10 en 20. Het gaat om een homogene groep van excellente, gemotiveerde en doelgerichte vmbo auto-techniekleerlingen, zowel kaderleerlingen als leerlingen van de basisberoepsgericht leerweg.

Structuur & organisatie: wat heeft men met elkaar geregeld?

Er lag geen samenwerkingsovereenkomst of convenant aan de samenwerking ten grondslag. Dat is er met de VMR wel gekomen. "We werken op basis van vertrouwen, net zoals dat de cultuur is in de autobranche". De stilzwijgende

⁶ Overigens worden die signalen op het vmbo duidelijk doordat oud-leerlingen langswippen. Op het mbo zaten deze leerlingen verspreid over klassen waardoor de signalen (ook in termen van uitval) minder snel opvallen.

afpraak – en het vertrouwen- is dat het vmbo er alles aan doet om de leerlingen zo goed mogelijk voor te bereiden, zodat ze succesvol zijn in de vakmanschaproute (VMR).

Bij de start van de route was er veel overleg. *“De frequentie daarvan is in de loop van de tijd omlaag gegaan, omdat we van elkaar weten wat we doen en hoe we het doen”*. Het vmbo zorgt dat de leerlingen alle vakken gehad hebben die ze moeten hebben. De docent van het mbo zorgt dat de leerlingen in zeven weken de lesstof completeren, om het 1e leerjaar te behalen. De laatste jaren zijn er drie tot vier overleggen per jaar. In de jaren daarvoor was er om de maand overleg, omdat toen vier vmbo's aan de route gingen deelnemen en de herziening van de kwalificatiedossiers werd doorgevoerd. Die situatie vroeg meer afstemming. Tussendoor is er mailcontact. De mbo-docent haalt de benodigde uren deels uit ontwikkeltijd en deels uit vrije tijd. In de eerste week van de (mbo-)vakantie regelt de mbo-docent de administratie van het versneld traject; in de laatste week van de vakantie moeten de leerlingen worden opgenomen in het mbo-systeem.

Veranderingen aan beide kanten van de streep (herziening van de kwalificatiestructuur, invoering nieuwe beroepsgerichte examenprogramma's) vragen voortdurend om overleg en aanpassingen in het programma. *“Dat blijft ook zo; de ervaring leert dat er wel elke drie, vier jaar weer een verandering komt”*. Dit jaar gaat de eerste lichterling leerlingen die volgens de nieuwe profielen, - i.c. Mobiliteit en Transport-, is opgeleid naar het mbo.

De scholen nemen deel aan het programma Toptechniek in bedrijf. TiB regio Noordoost Brabant kent drie stromen: BWI, PIE en M&T (Mobiliteit en Transport). Het is een regionale vmbo-mbo samenwerking. Binnen M&T zijn twee mbo's en vier vmbo-scholen bij de werkgroep betrokken. Er zijn zes vmbo-scholen die dit jaar leerlingen leveren aan de VMR.

Met de vmbo-scholen die samen de versnelde route aanbieden is afgesproken om drie van de vier keuzevakken voor de leerlingen vast te leggen. De drie vakken moeten voldoende worden afgerond. In de zeven weken gelden alle eisen voor het eerste jaar mbo.

Hoe werkt het?

Na een gerichte voorbereiding op het vmbo volgen excellente⁷ leerlingen van de basis- en de kaderleerweg in zeven weken een zwaar programma. Ook leerlingen uit de basisleerweg kunnen meedoen bij voldoende capaciteiten. Daarmee laten ze ook zelfstandigheid en motivatie zien. De groep is niet te groot. Een leerling moet de keuzevakken afgerond hebben, het werk goed doen en bereid en gemotiveerd zijn er eigen tijd in te steken. Het traject start aansluitend op het vmbo eindexamen. Op een vrijdag na het examen start de introductie, op maandag en dinsdag lopen ze stage, de rest van de week

⁷ Op basis van cijfers (basis) en motivatie van de leerling.

volgen ze het programma op het mbo en leggen alle toetsen af. Leerlingen zijn ingeschreven bij het vmbo, maar volgen onderwijs bij het mbo en maken daar toetsen. Het mbo kan dat niet in het eigen administratiesysteem kwijt, want de leerlingen zijn nog niet ingeschreven bij het mbo. Mocht een leerling bijvoorbeeld tijdens het traject horen dat hij het eindexamen vmbo niet gehaald heeft, dan moet hij terug naar het vmbo.

In het mbo bleek dat sommige deelnemers aan de versnelde route nog wat sleutelvaardigheden tekort kwamen om direct na twee jaar aan de slag te kunnen als eerste monteur. Daarop is besloten het mbo-schoolprogramma wel binnen twee jaar te houden, maar de praktijk dan eventueel met een half jaar te verlengen. Dat heeft als voordeel dat er geen apart programma voor deze groep geschreven hoeft te worden.

Wat zijn de resultaten?

Alle leerlingen die deelnemen halen het. De selectie is dus goed, zo ook de omvang van de groep. Dat zijn voorwaarden om dit resultaat te bereiken. Er is op het mbo een verschil merkbaar tussen leerlingen die van de vier deelnemende vmbo's komen of van andere vmbo's, maar ook tussen de 'reguliere' deelnemers in mbo leerjaar 2 en die aan het versneld traject: de laatste groep heeft zijn spullen beter op orde, weet wanneer de examens zijn, kan plannen en is zelfstandiger.

De leerlingen die de opleiding afronden komen twee jaar jonger dan het bedrijfsleven gewend is op de arbeidsmarkt met het diploma eerste monteur. Dat is even wennen voor de bedrijven. Afgemeten aan competenties is er zelden een probleem.

25

Hoe zijn de financiën geregeld?

Door het programma Toptechniek in bedrijf is er financieel wat ruimte gekomen en is de route wat beter op de rit gekomen. De laatste periode van het schooljaar kan de mbo-docent daardoor drie, vier uren besteden aan de voorbereiding. Mbo-docent: *"Ik ben daar zelf niet zo mee bezig. Ik draai mijn uren en als het echt teveel wordt ga ik naar mijn leidinggevende en haalt die er wat vanaf."* Er is een kleine groep docenten betrokken. Als er wat financiële dekking is zal een leidinggevende eerder besluiten om het door te laten gaan.

Wat is nodig om de route door te laten gaan?

"Voorop staat: we willen dit en we gaan het doen. Wat er ook bij komt, ik zal altijd blijven zoeken, misschien tussen de mazen door, om te zorgen dat het wel werkt. Meer aandacht voor de samenwerking en aansluiting tussen het vmbo en mbo, zoals in Toptechniek gebeurt, helpt. Het voelt af en toe alsof het vmbo en mbo twee grote oceaanstomers zijn die over de wereldzee varen, maar weinig met elkaar te maken hebben."

Het mbo is bepalend of de route doorgaat. *"Het staat of valt met de bereidwilligheid van het mbo om iets te doen, in dit geval aan het lage welbevinden van de leerlingen in het eerste jaar. Als het mbo niet wil, houdt het op."*

Het KW1C heeft het belang van de leerling hoog in het vaandel. De inzet van de mbo-docent is vervolgens essentieel: hij pakt het op, zet de structuur klaar,

maakt de planning voor de route, regelt de informatieavond voor ouders, de intro-dag voor de leerlingen zodat er meteen gestart kan worden, geeft de les, is mentor van de groep. Het is serieus opgepakt en uitgebreid naar andere scholen. De mbo-docent is in feite de spil waarop deze route draait. De mbo-docent ondervindt daarbij steun, doordat de werkgroep M&T zorgt dat alles goed uitgedacht wordt. Het vmbo krijgt formulieren van wat leerlingen op stage moeten doen, welke lesstof ze gehad moeten hebben. *"Dat is zo gewoon geworden, dat het niet meer voelt als extra"*. De leiding staat positief tegenover de route.

In de beginperiode was het draagvlak er niet bij alle docenten. Dat kwam ook, omdat de opleiding verkort was van vier naar drie jaar. Een leerling in een versnelde route is na twee jaar al eerste monteur. Na een uitgebreide toelichting aan mbo-docenten over de route en wat waar gebeurt, zakke dat gevoel. Af en toe moet de toelichting weer even herhaald worden.

Zijn er knelpunten in de regelgeving die een rol spelen?

Het programma van de schooldag binnen de bbl is overladen.

Voorheen bestond het programma uit autotechniek en maatschappijleer.

Nu is dat naast autotechniek ook Nederlands, rekenen, Engels en loopbaan- en burgerschap. Daarmee is de dag bbl zo vol, dat het moeite kostte om het traject door te laten gaan. In het eerste jaar mbo moet een deelnemer ook een substantiële hoeveelheid tijd besteden aan keuzedelen. Daarvoor kan geen vrijstelling worden verleend. Zouden de deelnemers dat in het tweede leerjaar doen, dan wordt het aantal uren zo hoog, dat een leerling misschien wel twee dagen in de week naar school zou moeten. Dat vraagt voortdurende aanpassing van het bbl-programma, maar de overladenheid geldt eigenlijk ook voor de bol. Een versnelde route heeft naar verhouding meer 'last' van zaken die erbij komen. De groeps grootte en de administratieve taken zetten de contact-tijd onder druk.

"Het zou fijn zijn als er voor het mbo structureel financiële ruimte is om dit soort trajecten te kunnen blijven doen", vinden beide docenten. Dit traject staat. Vanuit Toptechniek wil men de samenwerking ook voor andere groepen autotechniekleerlingen aanhalen; op dit moment worden alleen nog de excellente leerlingen bediend. Daarover worden gesprekken gevoerd met de teamleider en mbo-directeur over hoe dat aan te vliegen. Dan gaat het om niet om versnelde maar volledige programma's voor leerlingen met diverse (onderwijs- en begeleidings)behoeften.

"We willen graag het bedrijfsleven bij het traject betrekken. Dat vraagt van het bedrijfsleven een andere mindset: niet alleen denken in voordelige kostenplaatjes en de beste leerling, maar ook erkennen dat het onderwijs een eigen lijn en opdracht heeft waarin het ook gaat over cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling e.d.. Het gaat er vooral om, dat een school het onderwijs bepaalt en dat de bedrijven hierbij de ondersteuning en informatie geven die de school nodig heeft. Dat maakt onderwijs sterker."

Hoe verder?

Wellicht sluit een vijfde vmbo-school aan. Men ziet mogelijkheden om in meerdere opleidingen (niet alleen in techniek, maar bijvoorbeeld ook in economie) versnelling te kunnen realiseren volgens een vergelijkbare constructie. Gebrek aan tijd bij de betrokken docenten staat dit vooralsnog in de weg. Het is lastiger om routes/programma's te maken voor leerlingen die meer tijd nodig hebben.

Gesprekspartners

Hedzer van der Kooi / *mbo-docent Koning Willem I College, Mobiliteit en Logistiek*

Marten Jongenelen / *vmbo-docent Willem van Oranje College in Wijk en Aalburg*

Meer lezen:

Vmbo-leerlingen Willem van Oranje College stappen versneld mbo-opleiding in.

Zie: <https://nieuwvmbo.nl/inspiratie/artikelen/vmbo-leerlingen-willem-oranje-college-stappen-versneld-mbo-opleiding/>

Doorlopende leerlijnen vmbo-mbo BB/KB in Assen: Voordelen van een project

Dit portret laat zien hoe het vmbo en mbo 'gespiegeld' werken aan een samenwerkingsproject. Docenten van vmbo en mbo hebben samen vanuit vijf profielen passende routes gemaakt van vmbo (basis en kader) naar het mbo. Leidraad is het belang van de leerling om een goede vervolgkeuze te kunnen maken. De ontmoeting en uitwisseling tussen de docenten is een cruciaal element van de samenwerking. Het samenwerkingsproject heeft een projectleider aan de vmbo-kant en een projectleider aan mbo-zijde, die intern en over en weer zorgdragen voor urgentie en draagvlak voor de samenwerking en kennis over het project.

Wat is het?

De vernieuwing van de beroepsgerichte vakken in het vmbo vormde aanleiding voor het Dr. Nassau College om het onderwijs in de vijf vakcolleges (E&O, PIE, Z&W, HBR, BWI) van de school op de schop te nemen. Het aanbieden van doorlopende leerlijnen met het mbo werd tot speerpunt verklaard. De gedachte was om de leerlingen in het derde leerjaar examen te laten doen, zodat er ruimte zou vrijkomen in het vierde jaar voor gezamenlijke invulling van het programma met het mbo. Dat zou voor basisleerlingen betekenen dat ze in vijf jaar een startkwalificatie zouden kunnen behalen en liefst aansluitend doorstromen naar mbo niveau 3. De projectleider vakcollege zocht daarop contact met het naburige Drenthe College.

Gaandeweg is het plan verlaten om leerlingen in de derde klas te examineren. Voor veel leerlingen bleek dat moment te snel. Daarop is besloten de samenwerking te laten beginnen vanaf leerjaar 2 en in het derde en vierde leerjaar voort te zetten. Versnelling is geen leidend principe: alleen daar waar het in het belang van de leerling is wordt er versneld. Alle leerlingen in de basis- en kaderberoepsgerichte leerweg van het Dr. Nassau College doen mee aan het samenwerkingsproject met het Drenthe College. Mbo-leerlingen komen ook op het vmbo, bijvoorbeeld voor speed dates. LOB vormt een rode draad in het programma.

Structuur & organisatie: wat heeft men met elkaar geregeld?

Op bestuurlijk niveau is er een convenant, waarin het belang van de samenwerking wordt verwoord. Daarin zijn ook de financiële afspraken geregeld over de inzet van docenten. In een activiteitschema leggen de projectleiders met docenten vast hoeveel uren en welke inzet docenten gaan leveren.

Dat is een werkdocument. Aan het eind van het jaar worden in de jaarplanning de bijeenkomsten al opgenomen. *"Het is belangrijk om dat vast te leggen.*

Dat stuurt de aandacht en in de ontmoeting van docenten ligt de kracht.

We willen allemaal het beste voor de leerling, dat bindt ons. Je hebt het met elkaar erover hoe je dat dan doet en hoe je het verbetert".

Een van de eerste zaken waar men bij het opstarten van de samenwerking op stuitte, is dat een sector of domein in het mbo niet één op één correspondeert

met een sector in het vmbo. Met andere woorden, wie je gesprekspartner is, is bij voorbaat niet voor alle profielen even helder. Het Drenthe College stelde een projectleider aan als counterpart van de projectleider in het vmbo. Beiden opereren buiten de hiërarchische lijn. *"Dat is belangrijk voor de speelruimte in je organisatie: het kunnen opereren vanuit de inhoud en zonder de organisatorische 'last' die een leidinggevende heeft"*. De projectleiders spreken elkaar meerdere malen per week. Ze houden presentaties en geven workshops over en weer aan bijvoorbeeld opleidingsmanagers om de bekendheid van de beide sectoren (vmbo en mbo) en de kennis van het project te vergroten op alle lagen van de organisatie. De projectleider van het mbo heeft bijvoorbeeld regelmatig overleg met de regiodirecteur⁸ en zorgt dat het managementteam op de hoogte is van veranderingen in het vmbo en de gevolgen daarvan voor de samenwerking. De projectleiders vormen het eerste aanspreekpunt en 'gezicht' van de samenwerking. Hun rol is blijven agenderen, urgentie blijven creëren, de samenwerking op de teamagenda's zetten.

Inmiddels wordt de rol van projectleider bij het Drenthe College door Karin Stoffers vervuld. Het is een project, dus in principe eindig en bedoeld om 'in te dalen' in de organisatie. *"Maar we merken dat we als projectleiders nog steeds nodig zijn"*, zeggen Huubs Hubbeling en Karen Stoffers. Bij docentwisselingen of ziekte zakt de aandacht voor het project en moet er iemand zijn in de organisatie die aan de bel trekt: 'Wanneer gaan jullie de afspraken uitvoeren?' Er moeten mensen zijn die de verantwoordelijkheid dragen. Recent is afgesproken dat komend jaar dezelfde docenten de samenwerking zullen oppakken. *"Dat maakt het sterker"*. Bij het ene profiel loopt het vanzelfsprekender en is het meer op orde dan bij het andere. *"De samenwerking vraagt van docenten letterlijk en figuurlijk dat ze over een drempel stappen: het mbo heeft een andere cultuur, een andere taal en andere manier van werken"*. Een projectstructuur heeft als voordeel, dat er 'aanzwengelaars' zijn die de aandacht warm houden.

29

Een aantal malen per jaar komt de stuurgroep bijeen om de voortgang te bespreken. Daarmee is de samenwerking ook op directie- en bestuurlijk niveau geborgd.

Voor elk van de vijf profielen is een ontwikkelgroep van vmbo- en mbo-docenten in het leven geroepen. Samen maken zij programma's op maat van de leerlingen/studenten. Docenten zijn gefaciliteerd om bij elkaar te gaan zitten. Dat gebeurt doorgaans na schooltijd, van 16.00 tot 19.00 uur. De docenten van vmbo en mbo hebben zes keer per jaar een bijeenkomst in aanwezigheid van de projectleiders. Het wordt gestimuleerd dat ze ook tussen-door nog bij elkaar komen. *"In de ontmoeting van de docenten zit de crux en de kracht van het project."* De woensdagochtend is in het rooster geblokt. Dat geeft een vmbo-docent bijvoorbeeld ruimte om met zijn klas naar het mbo

⁸ De indeling naar regio waardoor meerdere sectoren onder dezelfde directeur vallen, is gunstig voor de samenwerking.

te gaan en samen met de mbo-docent les te geven aan een grote groep. Per vakcollege verschillend wordt er om en nabij een dagdeel aan de samenwerking besteed.

Hoe werkt het?

De samenwerking heeft in feite geleid tot het bestaan van vijf verschillende samenwerkingsvormen/routes die passend zijn voor de cultuur en studenten en docenten in de betreffende richting. Daarin zit de kracht van het project. Bij Economie is er een andere cultuur dan bij Zorg en Welzijn. Bij Horeca is het ook weer heel anders dan in de Techniek. Bij Zorg en Welzijn heeft de uitwisseling betrekking op de volle breedte van de opleiding: niet alleen over de inhoud van het programma, maar ook over de pedagogisch-didactische aanpak en de sociaal-emotionele ontwikkeling. De beweging naar gepersonaliseerd leren in het mbo betekent, dat er beter wordt gekeken wat een leerling al gehad heeft en dat dat ook consequenties heeft in het mbo.

Voorbeelden van activiteiten/programma's:

- Op restaurant-avonden zorgen mbo-studenten en vmbo'ers samen en ieder vanuit een eigen rol voor het draaien van het restaurant
- Vmbo'ers PIE bouwen met studenten elektrotechniek aan mobiele oplaadpunten; bouwen samen met mbo-studenten gaskachels en voorzien het fietsenhok van elektriciteit
- Bij Economie en Ondernemen hebben een aantal leerlingen een programma gevolgd op het mbo, zodat ze na het vmbo versneld kunnen instromen in mbo leerjaar 2
- bij Zorg en Welzijn organiseren mbo-studenten een activiteit voor vmbo-leerlingen van klas 2. Er worden speeddates georganiseerd en vmbo-leerlingen lopen een dagdeel mee met een student van het Drenthe College.

Hoe zijn de financiën geregeld?

In het vmbo zijn de activiteiten voor de samenwerking opgenomen in de taakuren voor docenten. Op die manier kunnen docenten ook ter verantwoording geroepen/erop aangesproken worden. Het Drenthe College heeft een Bureau Projecten met middelen waar de samenwerkingsactiviteiten uit gefinancierd worden. Dat zijn additionele middelen, zodat er binnen de teams geen strijd om uren ontstaat. In feite gebeurt de samenwerking tussen vmbo en mbo met gesloten beurzen. Mocht een mbo-docent op het vmbo komen lesgeven, dan geldt de afspraak dat daarvoor een factuur kan worden ingediend.

Wat zijn de resultaten?

Vmbo-docenten geven aan dat ze nu bijvoorbeeld in de vierde klas andere terminologie gebruiken omdat ze ervaren hebben dat die op het mbo wordt gebruikt. Docenten zijn beter op de hoogte van elkaars curriculum. Leerlingen worden gevolgd en bevraagd, zowel degenen die na het project voor het Drenthe College gekozen hebben als degenen die dat niet doen (vanwege ander aanbod). Daarin wordt ook naar switchgedrag geïnformeerd. Leerlingen die mee hebben gedaan aan het project, voelen zich sneller thuis op het mbo, zijn eerder wegwijs en helpen andere leerlingen.

Knelpunten?

Knelpunten liggen vooral in de praktische uitvoering, bij het rooster en bijvoorbeeld de vergadertijden (van 16.00 -19.00 uur). Het is lastig om gemeenschappelijke tijden te vinden. Meer in het algemeen bestaat er een wens om flexibel te kunnen examineren.

Hoe verder?

Een mogelijkheid zou zijn dat een mbo-docent een keuzevak op het vmbo verzorgt of dat keuzevakken en keuzedelen die overlappen gecombineerd worden.

De voorbereidingen zijn gestart voor een project voor de TL-leerlingen in Assen; niet alleen die van Dr. Nassau College, maar ook van het Terra College (GL groen) en CS Vincent van Gogh, om binnen het vak D&P ook te zoeken naar de samenwerking met het mbo. De aanpak van het project gebeurt op vrijwel dezelfde manier. Dat project is sterk LOB-gericht en inhoudelijk anders, omdat TL-leerlingen minder beroepsgericht onderwijs hebben gehad, waardoor inhoudelijk de aansluiting ook anders is. Het kwam eruit voort dat men in de samenwerking signaleerde, dat de kaderleerlingen ten opzichte van der TL-ers een voorsprong hadden in hun voorbereiding op het mbo. Het project gaat na zomervakantie 2018 van start. Overigens is er ook een project voor de aansluiting TL-havo.

Gesprekspartners

Huubs Hubbeling / *onderwijsontwikkelaar, projectleider doorlopende leerlijn mbo, Dr. Nassau College*
Karin Stoffers / *projectleider vmbo-mbo, Drenthe College*

Meer lezen:

Gelukkig op je plek. Doorlopende leerlijnen vmbo-mbo in het belang van de leerling.

In Dimensies 28 (maart 2017), Den Bosch: ecbo. https://ecbo.nl/25102016/wp-content/uploads/2017/03/Ecbo_Dimensies28_web_def.pdf

Voor een portret van een leerling in een versnelde route zie Vmbo-krant de Overstap (juni 2018) op de website www.Sterkberoepsonderwijs.nl

Het Element - mbo: Vertrouwen op basis van heldere afspraken

Dit portret laat zien hoe een vmbo-school in een complexe situatie met meerdere mbo's in totaal voor zo'n 24 crebo's samenwerkt.

De samenwerking is voor elk crebo op dezelfde manier geregeld. In de zeven jaar dat de samenwerking bestaat, is er gebouwd aan de relatie met de mbo's. Tegelijkertijd vormen 'spijkerharde' convenanten met werkafspraken een basis waarmee de samenwerkings-partners zich betrouwbaar tonen in het nakomen van afspraken en leveren van kwaliteit.

Wat is het?

Het Element is een school met basis- en kaderleerwegen, bestaande uit twee locaties in Amersfoort (Kaliumweg, het Vakcollege aan de Hooglandseweg Noord en daarnaast een Taalcentrum met 300 ISK-leerlingen) met ieder een eigen denominatie en ressorterend onder een eigen bestuur. Voor 2021 staat nieuwbouw op de rol voor de vmbo-school met zeven profielen (alle profielen uitgezonderd maritiem & techniek, groen en media, vormgeving & ICT) en samen zo'n 1200 leerlingen. D&P wordt op de school aangeboden onder de noemer 'Evenementen & multimedia'. Naast deze school is er in Amersfoort een klein openbaar vmbo en een klein aantal vmbo-ers in het reformatorisch onderwijs. Jaarlijks gaat het in de stad om 300 leerlingen die naar het mbo overstappen. A'foort is een dienstverleningsstad; alle andere sectoren zijn naar de rand verschoven. Het Element is de enige school in A'foort met technische profielen (BWI, PIE en M&T). Op de twee locaties samen gaat dat om ongeveer 150 leerlingen. Met het oog op de aanstaande nieuwbouw worden groepen van de ene met de andere locatie samengevoegd (bij M&T worden twee groepen van negen gecombineerd tot een van 18; bij PIE zijn er twee groepen van 17 en bij BWI wordt een groep van 15 samengevoegd met vijf leerlingen van de andere locatie).

In het onderwijsconcept van Het Element gaat een leerling in het eerste leerjaar op zoek naar het profiel dat het beste bij hem/haar past; via een dienstverleningsroute, een techniek- of een oriëntatieroute. In de tweede klas maakt een leerling de profielkeuze en in leerjaar 3 doet de leerling praktijkexamen (cspe). Daardoor kan de leerling in het vierde jaar - naast de theoretische vakken - al stage lopen in de beroepspraktijk en (theorie- en bij voorkeur praktijk) lessen volgen in het mbo, beide één dag per week. In het vierde leerjaar blijven leerlingen ingeschreven staan bij Het Element. In principe mag een leerling met een vmbo-diploma alle mogelijke vervolgroutes doen. Is een leerling niet gelukkig met zijn profiel, dan kan hij bijvoorbeeld in het vierde leerjaar extra keuzevakken doen. Het doel is om in leerjaar 5 op de goede plek te zitten, met of zonder versnelling. LOB heeft een prominente plek: elke 10 weken is er een portfoliogesprek, waarin het profiel centraal staat. Switchen komt nauwelijks voor.

De samenwerking met de mbo-instellingen heeft betrekking op alle leerlingen van het vierde leerjaar van het Element. *"Doorgaans zijn het groepjes van 20 leerlingen, die een crebo volgen, maar we doen het ook voor drie bakker-sleerlingen. Soms zitten de leerlingen samen, soms gemengd met de reguliere mbo-studenten."*

Met ROC Midden Nederland is een programma geschreven voor Economie en Ondernemen en opleidingen als detailhandel en verkoop. Met MBO Amersfoort werkt het vmbo samen voor de technische opleidingen, waarbij een brede uitwaaiing mogelijk is. Met ROC MN wordt samengewerkt voor Zorg en Welzijn-opleidingen op niveau 3 en 4. Met Mbo Amersfoort is er een traject voor de kappersopleiding. Het vertrekpunt was samenwerking met de 'preferente partners van de twee locaties'⁹ (naar denominatie). Voor HBR wordt samengewerkt met het Leerhotel van MBO Amersfoort. In totaal gaat het om samenwerking voor zo'n 24 crebonummers.

In alle profielen wordt samengewerkt met het mbo: niet met één mbo-instelling, maar met drie (en voor de maatwerktrajecten met nog veel meer). *"Een bulk werk en het kost een klap geld",* zegt Janssen (directeur van het Element), *"maar als je de slogan 'Waar passie en talent samenkomen' hanteert, dan moet je zorgen dat je leerlingen aan hun passie en talent laat werken en je als school daarvoor inspannen"*. Het Element werkt nu voor het zevende jaar samen met ROC Midden Nederland, MBO Amersfoort en het Rijn IJssel (Vakschool) in Wageningen. De directeur is de 'architect' van de samenwerking, die z'n wortels heeft in het onderwijsconcept van het Vakcollege (examen in het derde leerjaar en in het vierde leerjaar één of twee dagen naar het mbo om met de beroepsopleiding te beginnen). De bedoeling was zo het zomerlek eruit te halen en eventueel te versnellen.

33

Hoe werkt het?

Het succes van de samenwerking in een complexe situatie en met vier mbo's en rond de 24 crebo's zit 'm volgens Janssen in *"typisch Nederlands met elkaar koffiedrinken"*. *"Op je fiets springen als er wat is, veel contact onderhouden met alle directeuren. Dat kost veel tijd, maar met een goede relatie met de directeuren en met maar één belang, namelijk dat van de leerling, dan kom je eruit."* Daaronder liggen *"spijkerharde convenanten"* (zie verder). Naast de goede persoonlijke relatie op directieniveau is het vervolgens van belang of het lukt om de docenten -die het belang van het kind voorop hebben- over en weer aan elkaar te verbinden: wanneer zet je ze bij elkaar en hoe doe je dat? In het mbo gaat het dan om een onderwijsontwikkelaar van het betreffende crebo; in het vmbo om een LD-docent. Bij techniek levert het soms knelpunten op dat vmbo-docenten die van 'techniek breed' naar een profiel teruggaan, niet de vaardigheden hebben om vervolgens een goed programma met het mbo te schrijven.

⁹ Toelichting: toen beide locaties nog als twee aparte scholen functioneerden hadden ze elk een samenwerkingspartner in het mbo. Elke locatie is doorgesgaan met de bestaande samenwerkingspartner als preferred partner.

Structuur & organisatie: wat heeft men met elkaar geregeld?

Onder de samenwerking liggen convenanten met prijsafspraken en afspraken over verwachtingen. Er is veel tijd gestoken in het opstellen van samenwerkingsafspraken, convenanten en in het elkaar leren kennen en bouwen van een stevig netwerk. Daarna is het een kwestie van gaan doen. De samenwerking zoals vastgelegd in de convenanten is niet exclusief beperkt tot deze vmbo-school. Het gaat om het belang van leerlingen: *"dus als het een goed idee is, haak aan!"*

In de praktijk heeft het soms wat voeten in aarde, voordat de samenwerking op alle niveaus/lagen daadwerkelijk conform de wens en afspraken is. Dat vraagt in het begin aardig wat monitoren en af en toe interventies: heeft de mbo-docent wel voldoende binding met de vmbo-leerlingen? Vanuit het vmbo moet er iemand gefaciliteerd worden die verantwoordelijk is voor zijn/haar profiel en de aansluiting. *"Zonder dat ben je als directeur en afdelingsleider kansloos. Op den duur zijn de relaties zo, dat je elkaar snel kan aanspreken."*

Voor elke route wordt een programma ontwikkeld. Hoe lager opgeleid de vmbo-leerling, des te smaller de doorstroom is richting het mbo en hoe minder keuze er is. Daarom is het doel/streven dat een leerling in vijf jaar versneld het mbo-2 niveau haalt, opdat hij/zij kan doorstromen naar niveau 3 met een betere kans op de arbeidsmarkt en een beter doorstroomperspectief. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kappers en de servicemedewerkers. Voor kaderleerlingen is er veel keuze op mbo-niveau 3 en 4, maar vragen mbo's zich vaak af of niveau 4 haalbaar is. Dat heeft geleid tot de afspraak dat een leerling start met een oriëntatiejaar en vervolgens niveau 4 instroomt. Dat is winst voor de leerling. Lukt het om zaken eerder te verzilveren, dan is dat prima, maar de garantie is dat een leerling instroomt in niveau 4. De eerste drie weken gaat een docent van het vmbo mee met de leerling naar het mbo. Vervolgens is er periodiek overleg, koppelen mbo-docenten de opbrengsten terug en wordt er geëvalueerd en eventueel bijgesteld. Dat is bij elke route op dezelfde manier geregeld. De stage gebeurt bij erkende leerbedrijven en is geldt als bpv. In het vmbo is een meetingpoint met een coördinator die dit regelt. Elk jaar is er op bestuurlijk niveau een gesprek tussen de vmbo-locaties van het Element en de mbo-besturen. Elk jaar is de verdeling van de samenwerking over het aanbod van de mbo's (dat deels overlappend is, deels aanvullend) opnieuw onderwerp van gesprek. Vanwege de roosterbaarheid is afgesproken, dat de vmbo-leerlingen op de dinsdag of donderdag naar het mbo gaan.

Hoe zijn de financiën geregeld?

Afgesproken is dat er 120 uur zijn voor de stagebegeleiders die de leerlingen begeleiden; 100 uur is uitgetrokken voor de contacten rond de leerlijn, zo ook 100 uur voor de aansluiting mbo. Voor de docent die lesgeeft op het mbo betaalt het vmbo 50 euro per uur. *"In totaal loopt het tegen de 2 ton die we*

betalen aan de mbo's om het in te regelen. Waarom? Wie betaalt, bepaalt. Dan kunnen we ook eisen dat er zaken geleverd worden. Het mbo wil best met je samenwerken, want in feite reguleren we zo de leerlingenstroom. En dat vindt men prettig, zeker in een omgeving met meerdere mbo-instellingen". De middelen gemoeid met de samenwerking worden betaald uit de eigen bekostiging van het vmbo. "Dat betekent keuzes maken. Dat kan bijvoorbeeld betekenen dat de klassen groter moeten, of goed kijken naar de onderwijstijd en ergens wat vanaf halen. Met 26 lesuren per week haal je je onderwijstijd en heb je tijd die je in de samenwerking kunt steken. Elk jaar moet ik bezuinigen vanwege terugloop in leerlingenaantallen, toch kom ik elk jaar uit". Met andere woorden: zorgen dat je het belangrijk vindt en het inregelen. "Alles bij elkaar genomen over de twee locaties investeren we rond het half miljoen".

Wat zijn de resultaten?

De samenwerking verloopt met alle mbo's op dezelfde manier en even soepel. Dat heeft te maken met strakke afspraken. Voor de leerlingen levert het versnelling op, soms tijdswinst van een jaar. Vsv komt nagenoeg niet meer voor en het switchgedrag is gedaald: nog maar in 6% van de leerlingen switcht; vergeleken met het landelijk gemiddelde is dat weinig.

Beide locaties doen het goed in de doorstroom. Leerlingen stromen vaak op een hoger niveau uit. In 4 vmbo zijn leerlingen al zelfstandiger, trotser en volwassener.

De route vraagt (herhaalde) toelichting aan docenten: het gevoel leeft dat ze door het outsourcen gekort worden op hun lestijd. *"In het jaar dat je van de oude structuur naar de nieuwe gaat voel je dat wel erg, dat kost geld."*

35

Zijn er knelpunten in de regelgeving die een rol spelen?

De vmbo-leerlingen moeten reizen in het vierde jaar, bijvoorbeeld naar Wageningen. Een knelpunt is het ontbreken van een OV-kaart voor deze vmbo-ers. Dat zijn extra kosten. Dat geldt ook voor leermiddelen. Het is een duurdere route.

De directeur uit de wens om de afsluiting van praktijkvakken vrij te laten over de vmbo-schoolloopbaan. Tegenover het argument 'ze moeten al zo vroeg kiezen' staat het argument 'weten wat je niet wil is óók een keuze.' Leerlingen die erachter komen dat ze als kapper ook sociale vaardigheden moeten hebben *"moeten dat op een bepaald moment ontdekken om er óf aan te kunnen gaan werken óf om iets anders te gaan doen"*.

Een andere wens is het afschaffen van het diploma basis en kader.

"Wat is het waard? Het is geen startkwalificatie. Laat leerlingen een proeve van bekwaamheid doen. Zorg dat ze op de kernvakken Nederlands, Engels, (wiskunde en) rekenen gekwalificeerd zijn met een garantie dat dat op een landelijk afgesproken niveau is. Ze moeten straks als goede burger de maatschappij in en krijgen nu stress van over een latje heen springen. Toetsen zijn een vorm van schijnzekerheid. Van alle vmbo-ers in Nederland slaagt 97%, dat wordt zonder toetsen echt niet anders." En nog een wens: Het avo zit nog steeds muurvast, ook bij de lerarenopleidingen. Als daar beweging in komt, dan zou dat onderwijsvernieuwing teweegbrengen.

Hoe verder?

De continuïteit is voor de vmbo-school geen vraag. De enige factor die een rol zou kunnen spelen, is wanneer men uit de relatie zou treden. *"Het begint met vertrouwen. Zorg ervoor dat je betrouwbaar bent en dat goed regelt".*

Personele wisselingen hebben weinig invloed, omdat het in de basis goed afgesproken is en men op die afspraken kan terugvallen.

Met ROC Midden Nederland is een raamwerkconstructie in de maak (in plaats van losse convenanten), die momenteel juridisch getoetst wordt.

Zodra die klaar is, wordt het gebruikt om het met MBO Amersfoort op dezelfde manier te regelen.

Opmerkelijk: er zijn ouders met leerlingen met een TL-advies van de basisschool, die zich na een tegenvallende cito en door het bekend worden van het succesverhaal van de samenwerking/doorgaande routes, bij Het Element komen aanmelden.

Gesprekspartner

Koen Janssen / directeur Het Element

4. Tot slot

In deze notitie zijn vijf samenwerkingspraktijken/doorgaande leerroutes nader bekeken. De voornaamste vraag daarbij was: Wat heeft men samen geregeld opdat de samenwerking/de routes door kunnen gaan? De continuïteit – of de samenwerking en de route doorgaat – hangt volgens de geïnterviewden vooral samen met a. de wil om samen te werken op grond van een gezamenlijke ambitie en in beider belang en b. de relatie tussen de samenwerkingspartners. Dat laatste komt niet zomaar voort uit een toevallige ‘klik’ maar berust ook op ‘hard werken’ en investeren door ‘oliemannetjes’ (de projectleiders en centrale contactpersonen). Vmbo en mbo vinden elkaar in de gezamenlijke ambitie dat het goed is voor leerlingen. Op alle plekken bestaat er vertrouwen tussen de samenwerkingspartners. Op sommige plekken heeft het vertrouwen in de goede relatie bedoeld om een gezamenlijke ambitie te realiseren de overhand. Partners kennen elkaar, weten wat ze aan elkaar hebben, vinden het belangrijk en gaan het doen. Op andere plekken wordt het vertrouwen ondersteund door een afsprakenset en kunnen de samenwerkingspartners elkaar aanspreken op hun betrouwbaarheid. Men vindt het belangrijk en regelt het. Samenwerken en resultaat boeken heeft een bevorderende invloed op de relatie.

In elke samenwerkingspraktijk wordt er om de route heen overleg of contact georganiseerd dat bedoeld is om de route in te richten, te plannen en te verbeteren. De verankering zit deels in de procedures, afspraken en werkwijzen die de samenwerkingspartners met elkaar ontwerpen. De ‘ontmoeting’ en het contact tussen vmbo- en mbo-docenten, die in het belang van de leerling samenwerken om de aansluiting te verbeteren, is een essentieel element. Zonder inzet van docenten geen doorlopende route. In de praktijk wordt daar het een en ander voor geregeld en georganiseerd, zoals aandacht en gelegenheid om te zorgen dat -naast de dagelijkse interne praktijk- de ketensamenwerking belangrijk wordt en blijft.

37

Dat gebeurt op verschillende manieren, zoals:

- Belang, doel en samenwerkingspartners (en soms de werkwijze) opnemen in een convenant
- Oliemannetjes (overstijgend of per samenwerkingspartner) die het vuurtje brandend houden
- Borgen in het onderwijsconcept (bv speerpunt doorlopende leerlijnen)
- Borgen in taakuren
- Overlegstructuren om de route heen/als basis voor activiteiten

Colofon

Aan de informatie in deze uitgave
kunnen geen rechten worden ontleend.
Niets uit deze uitgave mag worden
overgenomen zonder toestemming
van SPV

Redactie

Jacqueline Kerkhoffs / *Stichting Platforms VMBO*
Eva Voncken / *Bureau Turf*

Fotografie

Kees Rutten

Vormgeving

Renate Meijers / *studioZebravink*

